सिन्धुली जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन

प्रस्तुतकर्ता

दिनेशप्रसाद गौतम

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क : २८१५२१/०६८

त्रि.वि.दर्ता नं. ९-२-२३३-२५-२००५

शोधपत्र

२०७०/2013

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशात्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष (एम.एड) नेपा.शि.५९८ को पाठ्यांशको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

निर्देशकको सिफारिस–पत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपाली शिक्षा ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **सिन्धुली जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी दिनेशप्रसाद गौतमले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यस शोधकार्यसँग म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

शोध निर्देशक

सह प्रा. सीताराम राज विष्ट

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

त्रि.वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७०/०४/०३

18 July, 2013

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

स्वीकृति –पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभागका शोधार्थी दिनेशप्रसाद गौतमले स्नातकोत्तर (एम.एड) तहमा नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत गर्नुभएको **सिन्धुली जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका निमित्त उपयुत्त ठहरिएकाले स्नातकोत्तर उपाधिका लागि स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	**नाम**	**दस्तखत**
१.	प्रा. डा. सुषमा आचार्य (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा. डा. पारसमणी भण्डारी (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	सह .प्रा. सीताराम राज विष्ट (शोध निर्देशक)	....

मिति : २०७०/०४/१४

29 July, 2013

कृतज्ञताज्ञापन

सिन्धुली जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबनधलेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पत्रको प्रयोजनार्थ आदणीय गुरू सह प्रा. सीताराम राज विष्टज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको छु । आफ्नो अति व्यस्त समयको बाबजुद पनि मलाई यो शोधपत्रको लागि आवश्यक सरसल्लाह र कुशल निर्देशन दिनुहुने शोधनिर्देशक गुरू सह प्रा. सीताराम राज विष्टज्यूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी प्रस्तुत शीर्षकमा शोधपत्र लेख्न सुअवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. सुषमा आचार्यज्यूप्रति पनि म हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सुरूदेखि अन्त्यसम्म सहयोग पुऱ्याउनुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभागका श्रद्धेय गुरूहरू प्रा.डा. हेमाङ्गराज अधिकारी ,प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी, सहायक प्रा.डा. यादवप्रकाश लामिछाने, प्रा.डा. राजेन्द्र पौडेल, उप प्रा.केशव भुसाल, सहायक प्रा. गणेश बोहोरा, सहायक प्रा. राजेन्द्र खनाल लागायत नेपाली भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरूवर्गप्रति हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयारीका क्रममा विभिन्न क्षेत्रबाट सहयोग गर्नुहुने आत्मीय साथीहरू योगेन्द्रप्रसाद चौलागाँई, रन्जित कार्की, टिका प्रसाद गौतम, धर्मराज पौडेल र मेरो आत्मीय भाइ नवराज गौतमप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसैगरी अध्ययनको क्रममा तथ्याङ्क सङ्कलनमा सहयोग गर्ने विभिन्न विद्यालय र विद्यालायका गुरूवर्गप्रति पनि धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा छिटो छरितो र शुद्ध स्पष्ट रूपमा टङ्कन गरिदिनुहुने क्रियटिभ कम्प्युटर सेन्टरलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोधसार

शोधशीर्षक	:	**सिन्धुली जिल्लाको कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन**
शोधार्थी	:	दिनेशप्रसाद गौतम
शोधनिर्देशक	:	सह.प्रा. सीताराम राज विष्ट
विभाग/क्याम्पस	:	शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस, त्रि.वि, कीर्तिपुर
शैक्षिक वर्ष	:	२०६६/०६७
पृष्ठसङ्ख्या	:	४९+२१ = ७०
अध्याय	:	पाँच

शोधप्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको पाठ्यांश ने.पा.शि. ५९८ को प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो ।

यस अध्ययनका उद्देश्यहरू सिन्धुली जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको पहिचान गर्नु, निजी र सरकारी विद्यालयको विद्यार्थीहरूको निबन्धलेख क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिल्याउनु, भाषिक पृष्टभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको स्थिति पहिल्याउनु, लैङ्गिक क्षमतासम्बन्धी कमी कमिजोरीका सुधारका लागि सुझाव प्रस्तुत गर्नु रहेका छन् ।

अध्ययन विधिका रूपमा सर्वेक्षण विधि र क्षेत्रीय अध्ययन विधिको अवलम्बन गर्दै नमूनाका रूपमा सिन्धुली जिल्लाको विभिन्न गा.वि.स र नगरपालिका गरी तीन सरकारी विद्यालयका १५/१५ र निजी विद्यालयका १५/१५ गरी जम्मा ९० जना कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई छनोट गरिएको छ । तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि 'मेरो बाल्यकाल' शीर्षकमा शोधकर्ताको प्रत्यक्ष सहभागितामा निबन्ध लेख्न लगाइएको छ । प्राप्त उत्तर पुस्तिकाको परीक्षण पश्चात, विद्यार्थीलाई चार श्रेणीमा विभाजन गरी

प्राप्त तथ्याङ्कलाई प्रतिशतमा रूपान्तरण गरी स्तम्भचित्रामा देखाई व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । व्याख्या तथा विश्लेषण भन्दा अगाडि समग्रता, विद्यालयको प्रकृत्ति, विद्यार्थीहरूको लैङ्गिकता र विद्यार्थीको भाषिक पृष्ट भूमिको छुट्टाछुट्टै शीर्षक र उपशीर्षकमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनलाई शोधपरिचय, सैद्धान्तिक परिचय, निबन्ध लेखाइ शिक्षक परिचय, तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण र निष्कर्ष तथा सुझाब गरी जम्मा पाँच अध्यायमा विभाजित गरिएको छ ।

शोध निष्कर्ष

१) समग्रताका आधारमा सिन्धुली जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता कमजोर रहेको छ ।

२) तुलनात्मक रूपमा सरकारी विद्यालयको भन्दा निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता राम्रो रहेको छ ।

३) भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विमातृभाषी विद्यार्थीको भन्दा मातृभाषी नेपाली भाषी विद्यार्थीको निबन्धलेखन क्षमता राम्रो रहेको छ ।

४) लैङ्गिक आधारमा अध्ययन गर्दा छात्र विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता भन्दा छात्रा विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमता राम्रो रहेको छ ।

विषय सूची

		पेज नं.
अध्याय एक : शोध परिचय		**१-११**
१.१	शोध शीर्षक	१
१.२	शोधको प्रयोजन	१
१.३	परिचय /पृष्ठभूमि	१
१.४	समस्याकथन	२
१.५	अध्ययनको उद्देश्य	४
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा	४
१.७	अध्ययनाको औचित्य	७
१.८	अध्ययनको सीमा	८
१.९	अध्ययन विधि	९
	१.९.१ जनसङ्ख्या	९
	१.९.२ नमूना छनौट	१०
	१.९.३ सामग्री निर्माण	१०
	१.९.४ पूर्वपरीक्षण	१०
	१.९.५ तथ्याङ्क सङ्कलन	१०
	१.९.६ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण	११
१.१०	अध्ययनको रूपरेखा	११
अध्याय दुई : सैद्धान्तिक परिचय		**१२-२१**
२.१	निबन्धको सैद्धान्तिक परिचय	१२
	२.१.१ निबन्धको परिचय	१२
	२.१.२ निबन्ध : व्युपत्ति र अर्थ	१४

२.१.३ निबन्धको परिभाषा १६

२.२ निबन्धको वर्गीकरण १८

२.३ निबन्धका तत्वहरू १९

२.४ निबन्ध र प्रबन्धको तुलना २१

अध्याय तीन : निबन्ध तथा लेखन सीप शिक्षणको परिचय २२-२९

३.१ निम्न माध्यमिक तहमा निबन्ध लेखन २२

३.२ निम्न माध्यमिक तहमा निबन्ध शिक्षणको प्रयोजन २३

३.३ निबन्ध शिक्षणका विधिहरू २४

३.४ लेखाइ सीप २५

३.५ लेखाइ शिक्षणका आवश्यकता र महत्त्व २५

३.६ लेखाइ सीपको विकासमा निबन्ध लेखनको स्थान २६

३.७ निम्न माध्यमिक तहको पाठ्यक्रममा निबन्ध विधाको
स्थान र शिक्षण प्रक्रिया २७

३.८ सारांश २८

अध्याय चार : तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण ३०-४४

४.१ पृष्ठभूमि ३०

४.२ समग्रताका आधारमा निबन्ध लेखन क्षमतको अध्ययन ३१

४.३ विद्यालयको प्रकृतिक आधारमा निबन्ध लेखन क्षमताको अध्ययन ३२

४.३.१ सरकारी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन ३२

४.३.२ निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमताको अध्ययन ३४

४.४ भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा निबन्धलेखन क्षमतको अध्ययन ३६

४.४.१ मातृभाषी नेपाली विद्यार्थीको निबन्धललेखन क्षमताको अध्ययन ३६

४.४.२ विमातृभाषी नेपाली विद्यार्थीको निबन्ध लेखन क्षमताको अध्ययन ३८

४.५ लैङ्गिक आधारमा निबन्ध लेखन क्षमताको अध्ययन ४०

४५.१ छात्रहरूको निबन्ध लेखन क्षमताको अध्ययन ४०

४५.२ छात्राहरूको निबन्ध लेखन क्षमताको अध्ययन ४२

अध्याय पाँच : निष्कर्ष र सुझाव ४५-४९

५.१ पृष्ठभूमि ४५

५.२ निष्कर्ष ४६

५.३ सुझाव ४७

५.४ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ४८

सन्दर्भग्रन्थ सूचि

परिशिष्टहरू

सङ्क्षेपीकरण शब्दसूची

अ.प्र.	:	अप्रकाशित
ई.	:	ईश्वीसम्वत्
ग.वि.स.	:	गाउँ विकास समिति
क्र.स.	:	क्रम सङ्ख्या
गा.वि.स	:	गाँउ विकास समिति
चौ.स.	:	चोथो संस्कार
डा.	:	डाक्टर
प्रा.	:	प्राध्यापक
त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नं.	:	नम्बर
ने.भा.शि.वि.	:	नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
पृ.	:	पृष्ठ
सम्पा.	:	सम्पादक
सह प्रा.	:	सहायक प्रध्यापक
वि.स.	:	विक्रम सम्वत्